

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Березан Валентини Ігорівни

на дисертаційне дослідження *Коваленко Валентини Володимирівни* «**Використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності молодших школярів**», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

Актуальність теми дослідження. У дисертаційному дослідженні В. В. Коваленко розглядаються важливі проблеми сучасної освіти – соціалізація і формування соціальної компетентності молодшого школяра в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Актуальність теми дослідження визначається суттєвими змінами системи початкової освіти, реалізації нової освітньої парадигми, яка вимагає оновлення змісту навчання і виховання школярів.

Авторка відзначає необхідність корінних змін в освіті в умовах цифрового суспільства, зокрема впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) – напрям реформування освіти, визначений у Концепції «Нова українська школа» (с. 16). З огляду на це особливого значення набуває формування соціальної компетентності молодших школярів, оскільки сформованість соціальних умінь значною мірою визначає успішність у майбутній життєдіяльності (с. 16).

Актуальність даного дослідження підтверджується постійною увагою до питань професійної конкурентоспроможності і професійного зростання учителів початкової школи, посилення ролі ІКТ у соціалізації молодшого школяра, оскільки вони виступають сьогодні найдоступнішим і найпопулярнішим джерелом інформації поряд зі шкільними знаннями і дають можливість дитині формувати власний інформаційний простір, в якому вона живе.

Тому актуальність виконаного В. В. Коваленко дослідження не підлягає сумніву, а рецензована робота представляє новий етап наукового розгляду означеної проблеми.

Зв'язок роботи з програмами, планами, темами відповідних галузей науки. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідних робіт Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: «Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення» (ДР № 0112Г000281, 2012–2014 рр.), «Методологія формування хмаро орієнтованого навчально-наукового середовища педагогічного навчального закладу» (ДР № 0115Г002231, 2015–2017 рр.), одним з виконавців якого була дисертантка.

Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України (протокол № 1 від 31.01.2013 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології у НАПН України (протокол № 8 від 15.12.2015 р.).

Основні наукові положення дисертації, їх новизна, достовірність та обґрунтованість. У вступі В. В. Коваленко логічно і коректно визначила концептуальний апарат дослідження, який відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, зокрема: обґрунтовано актуальність і доцільність досліджуваної проблеми; виявлено зв'язок роботи з програмами, планами, темами відповідних галузей науки; чітко сформульовано мету і завдання дослідження. Об'єкт, предмет і методи дослідження узгоджені між собою. Грамотно визначені наукова новизна і теоретичне та практичне значення одержаних результатів; відображено особистий внесок автора; подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні та розробленні моделі розвитку компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкових класів; теоретичному обґрунтуванні та

розробленні системи використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкових класів; обґрунтуванні основних компонентів методики використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкових класів (розділ 2); *уточненні* поняття «соціальна компетентність молодших школярів» та їх компонентів (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний, комунікативний та інформаційно-рефлексивний), показників та рівнів сформованості соціальної компетентності учнів початкових класів; критеріїв, показників та рівнів розвитку компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкових класів (ціннісно-мотиваційний; організаційно-діяльнісний; оціночно-рефлексивний) (розділ 1); *подальшому розвитку* теорії та практики розроблення і використання інформаційно-комунікаційних технологій у відкритій освіті: мультимедійні, телекомунікаційні технології, ресурси глобальних інформаційних мереж; теорія та методика використання інформаційних і комунікаційних засобів у позаурочній діяльності (підрозділи 1.2, 1.3, розділ 3).

Вірогідність результатів виконаного дослідження забезпечено методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень (підрозділ 3.1), використанням сукупності методів дослідження, адекватних об'єкту і предмету дослідження (підрозділ 4.1), поєднанням кількісного та якісного порівняльного аналізу здобутих результатів (підрозділ 4.2), об'єктивністю критеріїв оцінювання результатів експерименту (підрозділ 4.2), апробацією та впровадженням результатів наукового пошуку (с. 8–12, 23–24).

У першому розділі **«Теоретичні засади формування соціальної компетентності молодших школярів в сучасному інформаційному просторі»** досліджено проблему формування соціальної компетентності учнів початкової школи засобами web-орієнтованих і мультимедійних технологій в педагогічній теорії і практиці; здійснено аналіз основних понять дослідження, уточнено поняття «соціальна компетентність молодших школярів»; визначено

особливості формування соціальної компетентності учнів початкової школи у сучасному інформаційному суспільстві, розглянуто соціальну компетентність як одну з ключових компетентностей молодших школярів; досліджено зарубіжний і вітчизняний досвід проблеми підготовки педагогічних працівників до використання інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі, розглянуто дисертаційні дослідження у цьому напрямі, що відповідає першому завданню дисертації.

Автором дослідження вивчено поняття «соціалізація» і нові моделі соціалізації в інформаційному суспільстві – «медіасоціалізація» та «кіберсоціалізація», поняття, які є основою для розвитку соціальної компетентності особистості. У результаті аналізу й узагальнення поглядів на ці та інші пов'язані з ними поняття («соціальне виховання», «компетентність», «соціальна компетентність») дисертантом подано авторське визначення поняття «соціальна компетентність молодших школярів» (с. 32–33). Позитивної оцінки заслуговує авторське розуміння взаємозв'язків між основними категоріями дослідження, представлене у вигляді схеми (с. 33).

У роботі визначено, що поряд з традиційними чинниками, що впливають на розвиток соціальної компетентності молодшого школяра (сім'я, учителі, вихователі, друзі, політична та економічна ситуація у країні, релігійні погляди, засоби масової інформації і комунікації), в умовах інформаційного простору значний вплив мають так звані нові пристрої (комп'ютери, мобільні телефони, планшети та інші мобільні гаджети), оскільки сьогодні вони починають бути пріоритетними з дошкільного віку (с. 45–46).

Аналізуючи нормативно-правові документи, роботи вітчизняних і зарубіжних науковців, автором було визначено, що до процесу формування соціальної компетентності молодшого школяра мають бути залучені всі педагогічні працівники початкової школи та фахівці, що надають допомогу у різних проблемних ситуаціях (соціальний педагог, психолог, корекційний педагог).

У другому розділі «**Моделювання процесу використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів**» описано загальну методика дослідження проблеми. Розглянуто web-ресурси і мультимедійні технології для роботи з учнями початкової школи та визначено web-орієнтовані і мультимедійні технології, за допомогою яких доцільно здійснювати формування соціальної компетентності молодших школярів. Розроблено й описано модель розвитку компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи. Обґрунтовано та розроблено модель використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у процесі формування соціальної компетентності молодших школярів.

У розділі описана загальна методика дослідження процесу використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи та висунута гіпотеза про те, що методично обґрунтоване цілеспрямоване використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у виховній та соціально-педагогічній роботі початкової школи сприятиме успішному формуванню соціальної компетентності молодших школярів. У ході дослідження визначено мультимедійні технології (що можуть бути також web-орієнтованими), які застосовуються у практиці початкового навчання (с. 88–89): мультимедійні презентації, мультиплікаційні фільми, електронні мультимедійні видання, мультимедійні тренажери, електронні освітні та ігрові ресурси; розглянуто та проаналізовано web-сайти, що можна застосовувати з метою формування соціальної компетентності молодших школярів (с. 90–93).

Автором визначено структуру та рівні сформованості соціальної компетентності молодших школярів та уточнено її складники, (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний, комунікативний, інформаційно-рефлексивний), кожний з яких має відповідні показники.

Заслуговує на увагу деталізація сформованості соціальної компетентності за рівнями (с. 109–112).

У розділі описано створену В. В. Коваленко модель використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, що містить у собі цільовий блок, який забезпечує використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; змістово-технологічний блок, який включає зміст тренінгових занять та майстер-класів для педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; технологію розвитку компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів; організаційно-діяльнісний блок, що визначає процес використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів (засоби, методи і форми); оцінювально-результативний блок, який включає процес оцінювання рівнів сформованості соціальної компетентності учнів початкової школи за відповідними складниками і показниками соціальної компетентності молодших школярів, визначає результат використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій в умовах початкової школи (с. 115–117). Корисним є детальний опис етапів впровадження моделі використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів (с. 117–123).

Крім цього, дисертанткою була розроблена модель розвитку компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, яка теж складається із взаємопов'язаних блоків (цільовий, змістовно-технологічний, організаційно-діяльнісний, оцінювально-результативний) (с. 130–134) та розроблено й обґрунтовано критерії сформованості компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і

мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів (ціннісно-мотиваційний, організаційно-діяльнісний, оціночно-рефлексивний), деталізовано рівні сформованості компетентностей педагогічних працівників (творчий (високий), базовий (інтуїтивний)) (с. 134–137).

У третьому розділі **«Методичні основи використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів»** визначено основні компоненти методики використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи і розроблено рекомендації для педагогічних працівників і батьків молодших школярів.

Заслуговує на окрему увагу розроблення та наповнення авторського електронного освітнього ресурсу «Сайт для педагогічних працівників і батьків молодших школярів» (режим доступу: <http://www.teach-help.com.ua>), що спрямований на інформаційно-методичне забезпечення процесу формування соціальної компетентності молодших школярів (с. 150–152) та рекомендації для педагогічних працівників і батьків (с. 152–176).

У четвертому розділі **«Організація, проведення та результати експериментальної роботи»** описано організація та хід педагогічного експерименту; здійснено узагальнення та інтерпретацію отриманих результатів.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив гіпотезу, що методично обґрунтоване цілеспрямоване використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у виховній та соціально-педагогічній роботі початкової школи сприятиме успішному формуванню соціальної компетентності молодших школярів.

Структура та перебіг експериментального дослідження описані дуже ретельно, зроблено його математичне опрацювання методами математичної статистики (критерій Фішера), отримані результати переконливо свідчать про ефективність авторської методики формування соціальної компетентності молодших школярів засобами web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях та авторефераті. Оцінюючи ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, поданих у дисертації, зазначимо, що вона забезпечується структурою роботи, яка відображає логіку і послідовність дослідження. Формулювання концептуального апарату дисертації – об'єкта, предмета, мети дає системне уявлення про обраний аспект дослідження, його теоретичні та експериментальні засади. Не викликають заперечень завдання дисертаційної роботи.

Зміст автореферату відповідає змісту дисертації. Основні положення й результати дослідження висвітлено у 31 публікації, з них: 10 статей у фахових виданнях (4 статті у виданнях, включених до міжнародних науково метричних баз), 2 статті апробаційного характеру у зарубіжних наукових виданнях, 17 тез доповідей у наукових виданнях та 1 статтю в інших виданнях України.

Висновки сформульовано чітко і логічно, відповідають поставленим завданням, одержані результати підтверджують доцільність та ефективність впровадження авторських моделей використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів та розвитку компетентності педагогічних працівників з використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес багатьох навчальних і науково-методичних закладів, що підтверджені 8 довідками (додаток С, с. 277–286).

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне зауважити, що в роботі є дискусійні моменти, на яких слід зупинитися:

1. Структура дисертації логічна, виважена, відповідає всім вимогам до таких видів робіт. Водночас бажано було б урівноважити обсяг сторінок у кожному підрозділі (наприклад, п. 1.1 містить усього 7 сторінок, п. 1.2 – 33 сторінки; п. 2.1 – 4 сторінки, п. 2.2 – 19 сторінок).

2. У роботі розповідається про розроблений комплекс тренінгових занять з використанням web-орієнтованих і мультимедійних технологій. Але у дисертації подається посилання тільки на плани проведення тренінгових занять (додаток Л). Дисертаційна робота значно збагатилася б, якби у ній були представлені плани-конспекти тренінгових занять.

3. Дисертантом розроблена модель формування соціальної компетентності молодших школярів засобами web-орієнтованих і мультимедійних технологій та окремо модель формування розвитку компетентності педагогічних працівників щодо використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності учнів початкової школи. Вважаємо, що робота виграла б, якби був показаний взаємозв'язок цих моделей, або модель підготовки педагогічних працівників була представлена як компонент моделі формування соціальної компетентності молодших школярів засобами web-орієнтованих і мультимедійних технологій.

4. Представлена методика використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів рекомендована для всіх педагогічних працівників, які можуть працювати у початковій школі. Дисертаційна робота значно збагатилася б, якби у ній були представлені рекомендації, розроблені для окремих груп педагогічних працівників з урахуванням специфіки їх професійної діяльності у початковій школі.

5. Отримані результати дослідження носять універсальний характер і можуть бути використані у підготовці майбутніх фахівців (учителів початкової школи, соціальних педагогів). Тому під час дослідження можна було б використати подану методику під час вивчення окремих тем навчальних дисциплін з методик початкової освіти або дисципліни за вибором студента «Методика використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій у формуванні соціальної компетентності молодших школярів».

Загальний висновок. Зазначені вище зауваження і побажання ніяким чином не зменшують наукової цінності проведеного дослідження. Результати, основні положення та висновки дисертації свідчать про наукову ерудицію та високий науковий потенціал дисертанта.

Аналіз дисертації В. В. Коваленко «Використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності молодших школярів» засвідчує, що вона є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним дослідженням, яке має належну наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

У дисертаційному дослідженні отримано науково обґрунтовані результати, що дали змогу автору здійснити комплексне вирішення важливого актуального наукового завдання, що полягало у тому, щоб цілісно розкрити особливості використання web-орієнтованих і мультимедійних технологій для формування соціальної компетентності молодших школярів.

Рецензоване дослідження відповідає за своїм змістом, рівнем новизни, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів вимогам ДАК МОН України до кандидатських дисертацій відповідно до профілю спеціалізованої вченої ради Д 26.459.01 в Інституті інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України та встановленим вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними постановою КМУ № 1159 від 30.12.2015 р.), а його автор Коваленко Валентина Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної освіти і
соціальної роботи Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

В. І. Березан